

БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС ДАХЬ ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОЛОГИЙН ПАРКИЙН ҮҮСЭЛ ХӨГЖИЛ

Ч.Цэрэннадмид

ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн, Монгол улс
Цахим иуудан: tserennadmid2002@gmail.com

Редакцид ирүүлсэн: 2017.07.16

ХУРААНГУЙ

Даяаршиж буй дэлхий ертөнцөд компани, аж ахуйн нэгжүүдийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд шаардлагатай мэдлэг, мэдээлэл хийгээд материаллаг боломж нэг дор байх нь чухал бөгөөд ингэснээр шинээр гарах бүтээгдэхүүн үйлчилгээний эдийн засгийн үр ашиг, өртөг нь тодорхой болж, эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах боломж бүрдэх юм. Тиймээс мэдлэг, мэдээллийг бий болгож буй их дээд сургууль, судалгааны байгууллагууд нь зөвхөн шинжлэх ухаанч мэдлэг мэдээллийг бий болгоод зогсохгүй, эдгээрийг амьдрал дээр туршин, үр өгөөжийг нь судлах туршилтын дүнд суурилан тухайн бүтээл, шинэ санааг улам сайжруулан баяжуулах замаар ажиллах зарчмыг баримтлах болжээ. Их дээд сургууль, судалгааны хүрээлэнд хийгдэж буй шинжлэх ухааны мэдлэг, мэдээллийг аж үйлдвэр, лабораторид туршсанаар үйлдвэрлэлд нэвтрэх боломж нэмэгдэж улмаар зах зээлийн үр ашгаа өгч эхэлж байна. Энэхүү өгүүлэлд Бүгд Найрамдах Турк улсад шинжлэх ухаан, технологийн парк хэрхэн үүсч, хөгжин эрчимтэй хөгжиж, зөвхөн улс орны хэмжээнд бус бүс нутгийн хэмжээнд чухал ач холбогдолтой шинжлэх ухаан, технологийн шинэ санаа, үйлдвэрлэлийн бүс болж чадсаныг харуулахыг зорилго.

Түлхүүр үгс: Технологийн парк, инкубатор, гарааны компани, судалгаа шинжилгээ, шинэ мэдлэг, баялаг, патент, жижиж дунд үйлдвэрлэл, татварын хөнгөлөлт, бодлого, эрх зүйн орчин;

ОРШИЛ

Дэлхий нийтэд эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн салбарын хөгжлийг түргэсгэх, үр өгөөжийг нэмэгдүүлэхэд технологийн дэвшил чухал үүрэг, ач холбогдолтой билээ. Энэхүү технологийн хөгжлийн үндэс нь шинжлэх ухаан, технологийн салбарт хийгдэж буй нээлт, шинэлэг санааг амьдрал хэргэцээнд нийлүүлэхтэй нягт холбоотой юм. Даяаршиж буй дэлхий

ертөнцөд компани, аж ахуйн нэгжүүдийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд шаардлагатай мэдлэг, мэдээлэл хийгээд материаллаг боломж бололцоо нэг дор байх нь чухал бөгөөд ингэснээр шинээр гарах бүтээгдэхүүн үйлчилгээний эдийн засгийн үр ашиг, өртөг нь тодорхой болж эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах боломж бүрдэх юм.

Шинжлэх ухаан, технологийн паркийн хөгжлийн онцлог шинж, цаашид гарч болох өөрчлөлтийн хандлагыг судлан тодорхойлохын тулд бусад улс орны түүхэн туршлага болон бодит байдлын дүн шинжилгээ чухал юм. Иймд Бүгд Найрамдах Турк улсад шинжлэх ухаан, технологийн парк хэрхэн үүсч, хөгжин эрчимтэй хөгжиж, зөвхөн улс орны хэмжээнд бус бүс нутгийн хэмжээнд чухал ач холбогдолтой шинжлэх ухаан, технологийн шинэ санаа, үйлдвэрлэлийн бүс зэргийг бодлого, хууль эрх зүйн түвшинд хэрхэн дэмжиж ирсэн туршлагыг түлхүү харуулахыг зорив. Ингэхдээ судалгаа, шинжилгээнд түгээмэл ашиглагддаг ерөнхий аргууд болох танин мэдэх, түүхчлэн харьцуулах аргуудыг хэрэглэснээс гадна шинжлэх ухаан, технологийн парк хэмээх ухагдахууны ерөнхий агуулга, бүтэц, төлөвшил, улс орны эдийн засгийн хөгжилд үзүүлэх нөлөө, үүрэг зэргийг бусад улс орны туршлагад үндэслэн судлах, хууль эрх зүйн баримт бичигт хэрхэн тодорхойлсныг дүгнэх, улмаар Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжтой харьцуулан дүгнэлт гаргах судалгааны онолын арга зүйг үндэс болгов. Мэдлэг, мэдээллийг бий болгож буй их дээд сургууль, судалгааны байгууллагууд нь зөвхөн шинжлэх ухаанч мэдлэг мэдээллийг үйлдвэрлээд зогсохгүй, эдгээрийг амьдралд туршин, үр өгөөжийг нь судлах туршилтын үр дүнд суурилан тухайн бүтээл, шинэ санаагаа улам сайжруулан баяжуулах замаар ажиллах зарчмыг баримтлах болжээ. Их дээд сургууль, судалгааны хүрээлэнгүүдэд хийгдэж буй шинжлэх ухааны мэдлэг,

мэдээллийг аж үйлдвэр, лабораторид туршснаар үйлдвэрлэлд нэвтрэх боломж нэмэгдэж улмаар зах зээлийн үр ашгийг өгч эхэлж байна. Энэ бүх үйл явц их дээд сургууль, судалгааны байгууллага хийгээд хувийн салбарынхны түншлэлийн дүнд бий болдог бөгөөд дэд бүтэц, санхүүгийн эх үүсвэрийг нь бий болгож, дээрх үйл явцыг дэмжин ажиллаж буй орчинг бид өнөөдөр шинжлэх ухаан технологийн парк хэмээн ойлгож болох юм. 2012 оны 5 сард батлагдсан Инновацийн тухай Монгол улсын хуулийн 3.1.14-т “шинжлэх ухааны парк” гэж өндөр технологи, инновацийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх зорилгоор энэ хуулиар тогтоосон чиг үүргийг хэрэгжүүлэх тусгайлсан газар нутагтай, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, нийгмийн дэд бүтэц бүхий цогцолборыг (*Монгол улсын хууль “Инновацийн тухай”, 2012 оны 5 сарын 22 <http://www.legalinfo.mn/law/details/8668>*) ойлгоно хэмээн заажээ.

Технологийн паркийн тухай ойлголт, тодорхойлолт нь улс орон бүрт бага зэрэг ялгаатай байдлаар хэрэглэгддэг ч ерөнхий санаа, үйл ажиллагааны зарчим нь ижил байдаг. Шинжлэх ухаан, технологийн паркийг улс орон бүхэн өөр өөрөөр нэрлэх нь бий. Тухайлбал: АНУ-д Судалгааны парк, Англи улсад Шинжлэх ухааны парк, Франц улсад Технопол гэж нэрлэдэг бол Япон улсад Текнополис, Герман улсад Технологийн төв (Инновацийн төв) хэмээн нэрлэдэг. Харин Турк улсын тухайд технопарк болон технологи хөгжлийн төв гэсэн хоёр ойлголтыг өргөнөөр хэрэглэдэг байна.

ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОЛОГИЙН ПАРКИЙН ҮҮСЭЛ ХӨГЖИЛ

Турк улсын шинжлэх ухааны паркийн үүсэл, хөгжил: Шинжлэх ухааны парк буюу технопарк байгуулах санаа анх 1980-аад оноос эхлэн Турк дахь шинжлэх ухааны байгууллагууд болон их, дээд сургуулиудын түвшинд яригдаж эхэлжээ. Стамбулын Техникийн Их сургууль,

Стамбулын Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран 1985 онд тус улсад анхны гэж тооцогдох технопаркийг байгуулж, туршилт байдлаар үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн түүхтэй. Тун удалгүй Стамбулын Техникийн их сургууль болон Туркийн Жижиг, Дунд Үйлдвэрлэлийг

Дэмжих байгууллага хамтран Технологи хөгжүүлэх төв нэртэйгээр үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэх болсон юм. Гэвч эдгээр байгууламжууд нь инновацийн төв гэж нэрлэгдэж болохуйц үйл ажиллагааны цар хүрээ, хүний нөөц болон дэд бүтцийн хувьд технопаркийн жижиг хувилбар маягаар ажиллаж эхэлсэн байна.

Үүний дараа 1988 онд Измир хотноо Измирийн Текнопарк хэмээх том хэмжээний шинжлэх ухааны парк байгуулагдаж байсан бол Анкара хотноо Ойрхи Дорнодын Техникийн Их сургуулийг түшиглэн Тубитак байгууллагаас санхүүгийн бүрэн дэмжлэг авдаг технопаркийн хамгийн том сүлжээ байгуулагдаж, Измит зэрэг хотуудад салбараа нээн үйл ажиллагаагаа өргөжүүлж байжээ.

1.1. ШУТП-ийн өнөөгийн байдал

2017 оны 4 сарын байдлаар Турк улсад албан ёсны бүртгэлтэй 65 технологи хөгжүүлэх бүс байдаг бөгөөд эдгээрээс 53 нь идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд үлдсэн нь хөгжлийн шатандаа яваа юм.

Үүнээс: Нийслэл Анкара хотноо 6, Стамбул хотод 5, Кожаэли хотод 4, Измирт 2, Конья, Анталья, Кайсери, Трабзон, Адана, Эрзурум, Мэрсин, Испарта, Газиантеп, Эскишэхир, Бурса, Дэнизли, Эдирне, Элази, Сивас, Диарбакир, Токат, Сакарья, Болу, Кутаяя, Самсун, Малатя, Урфа, Дүзжэ, Чанаккалле, Кахраманмараж, Тэкирда, Ван, Чорум, Маниса хотуудад тус бүр нэг технологи хөгжүүлэх төв буюу шинжлэх ухааны парк байрладаг байна. Эдгээрээс 53 парк өдгөө үйл ажиллагаагаа идэвхитэй явуулж байна.

- ШУТП-тай хамтран идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж буй компани: 2000
- Паркуудад ажиллаж буй ажиллах хүчин: 14.896
- Хэрэгжүүлж буй төслийн тоо : 4897
- Экспортын нийт хэмжээ : 540 сая турк лир
- Эзэмшдэг патентийн тоо: 301

ширхэг

Текнопаркийг ажиллуулахад тулгардаг гол бэрхшээл:

(Компанийн зүгээс тулгардаг бэрхшээл)

- Материаллаг эх үүсвэрийн дутмаг байдал
- Байнгын үйлдвэрлэл явуулахад дэмжлэг дутагдах явдал
- Нэмүү Өртгийн татварын хөнгөлөлтийн асуудал
- Дэд бүтэц хангалтгүй байх явдал (лаборатори гэх мэт)
- Түшиц их сургуулиудын эрдэмтэн, багш нараас өөр мэргэжлийн багаас зөвлөгөө авахад төлөгдөх зөвлөх үйлчилгээний зардал
- Маркетинг, худалдааны менежментийн асуудлууд
- Түрээсийн өндөр тариф гэх мэт болно.

1.2. Технопаркийн нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх дэмжлэг, ач холбогдол

Хувийн компанийн хувьд өндөр технологиор нарийн мэргэжсэн эрдэмтэн судлаачидтай хамтран ажиллах боломж, бололцоог нээж өгдөгөөрөө давуу талтай. Тухайлбал, капиталын эрсдлийг тодорхойлох боломж олгодог. Хөрөнгө оруулалт хийхээр төлөвлөж буй олон тооны төсөл хөтөлбөрүүдээс аль нь хамгийн эрсдэл багатай, амжилттай хэрэгжих магадлал өндөртэй вэ гэдгийг тоо баримт, орчны шинжилгээнд тулгуурлан судлан шинжлэх боломж бүрддэг.

Зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх замаар дэмжих: Их, дээд сургуулийн нарийн мэргэжсэн салбар, нэгжээс шинжлэх ухаан, техникийн зөвлөх үйлчилгээ авах, их сургуулийн номын сан, баримт бичиг, судалгаа, баримтат кино зэргийг ашиглах боломж бүрдэх юм.

Менежментийн асуудлыг шийдвэрлэх боломж: Бараа үйлчилгээ, технологийн дэвшилтэт санааг үйлдвэрлэл, худалдааны салбарт нэвтрүүлэхэд шаардагдах менежментийг боловсруулахад (санхүү, маркетинг, удирдлага гэх мэт) удирдан

чиглүүлэх, дэмжлэг үзүүлэх.

Их дээд сургуульд үзүүлэх дэмжлэг, ач холбогдол

Технологийн парк байгуулагдсанаар тус паркийн үйл ажиллагааг голлон гүйцэтгэх талын нэг болох их сургууль, судалгааны хүрээлэнгүүд нь компани, фирмүүдэд зөвлөх үйлчилгээ үзүүлж, хэрэгтэй мэдээлэл, судалгаагаар хангаж, хүний нөөцөөр хангасны хариуд ШУП-ын удирдлагаас баталсан үйл ажиллагаа явуулахад шаардагдах төсвөөс байнгын орлого авч ажиллах боломж бүрддэг байна.

Орон нутгийн эдийн засагт үзүүлэх

нөлөө, ач холбогдол

ШУП-ийн гол зорилго нь зөвхөн бүс нутгийн хөгжлийг дэмжих бус нийт үндэсний эдийн засагт хувь нэмэр оруулах явдал юм. Шинжлэх ухаан, технологийн салбарт бусад бүс нутгаас харьцангуй хойно буюу сул хөгжилтэй бүс нутагт технологийн парк байгуулах нь тухайн бүс нутагт ажлын байр бий болгох, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих ач холбогдолтой. Өөрөөр хэлбэл бүс нутаг хоорондын хөгжлийн зөрүүг багасгах, арилгах нэг бодит боломж бол шинжлэх ухаан технологийн парк байгуулах явдал юм.

ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОПАРКИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1 Шинжлэх ухаан, Технологийн парк байгуулах үндсэн баримт бичгүүдийн тухай

Энэ хэсэгт Бүгд Найрамдах Турк улсад шинжлэх ухаан, технологийн салбарын үйл ажиллагааг сүүлийн 40, 50 жилийн турш зохицуулж өнөөг хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа төрийн захиргааны төв байгууллагуудын боловсруулсан хууль эрх зүйн баримт бичгүүд, эдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагааны үндсэн зарчмын талаар товч хураангуйлав.

Тус улсад шинжлэх ухаан, технологийн парк, инновацийн төв, технологийн судалгааны төвүүдийн үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангаж, шаардлагатай зөвшөөрлийг олгож, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавьж ажилладаг төрийн захиргааны төв байгууллагад: 1/ Шинжлэх ухаан, аж үйлдвэр, технологийн яам, 2/ Шинжлэх ухаан, технологийн сан зэрэг байгууллага багтдаг бол төрийн өмчит үйлдвэрийн газар, нийгэмд үйлчилдэг төрийн бус байгууллагуудын /жишээлбэл: Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим / санхүүжилтээр техникийн болон санхүүгийн дэмжлэг авч, үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна.

Тубитак байгууллагыг байгуулсан эрх зүйн баримт бичиг - үндсэн заалтууд

Хуулийн дугаар 278: 1963 оны 7

сарын 17-ний өдөр батлагдсан Туркийн Шинжлэх ухаан, Технологийн сангийн тухай хууль

нь өнөөг хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бөгөөд тус хуульд 1993, 1999, 2005, 2011, 2012 онуудад тус тус нэмэлт өөрчлөлт хийгдсэн байна. Энэхүү хуулиар Туркийн ШУТС-гийн гол зорилго, үйл ажиллагааны зарчим зэргийг нарийн тодорхойлсноос гадна бүтэц, зохион байгуулалт, эрх үүрэг болон санхүүгийн эх үүсвэр, татвар, татаасаас чөлөөлөгдөх тухай заалтууд орсон юм. 278 тоот тус хуулийн 1-р зүйлд 1993, 2005 онд тус тус нэмэлт өөрчлөлт орсон бөгөөд энэ заалтаар тус сангийн үүсгэн байгуулагдсан зорилго, зорилгыг хуульчлан заасан байна.

ШУТСан нь бие даасан хуулийн этгээд бөгөөд захиргаа, санхүүгийн эх үүсвэрийн хувьд бие даасан, ШУТехнологийн яамны харьяа байгууллага юм. Тус байгууллагын төв нь Анкара хотод байрладаг бөгөөд тус сангийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг дараах субьектүүд ханган ажиллах үүрэгтэй байдаг.

а/ Шинжлэх ухаан, үйлдвэр, технологийн яам

б/ Шинжлэх ухаан, үйлдвэр,

технологийн сайд

в/ Шинжлэх ухаан, технологийн сангийн ерөнхийлөгч

Сангийн эрх үүрэг:

1/ ШУТ-ийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих, зохион байгуулах, төсөл, хөтөлбөрүүдийг дэмжих,

2/ Туркийн ШУ, Технологийн салбарын бодлогыг тодорхойлоход засгийн газарт дэмжлэг үзүүлэх, ШУТ-ийн дэд зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нарын газрын үүрэг гүйцэтгэх

3/ Төрийн болон хувийн хэвшлийн компаниудын гүйцэтгэж буй судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих тогтолцоо боловсруулах, шинэ санаа, инновацийг дэмжих тогтолцоо боловсруулах, худалдааны үнэ өртөг бүхий ажил, бараа үйлчилгээнд нэвтрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, үйлдвэрийн байгууллага, их сургууль хооронд хамтын ажиллагаа бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх,

4/ Турк улс дахь ШУТ-ийн салбар дахь шинэлэг санаа, хөгжил дэвшлийн талаар, ном, товхимол бэлтгэх, турк болон бусад хэлээр хэвлэн нийтлэх,

5/ Баримтат кино, мэдээллийн тогтолцоо, мэдээллийн банк, мэдээллийн сан, номын сан,

архив зэрэг мэдээллийн сан бүрдүүлэх,

6/ Эрдэм шинжилгээний ажилтнуудыг бэлтгэх, мэргэжил дээшлүүлэхэд санхүүгийн болон техникийн дэмжлэг үзүүлэх, өндөр амжилт үзүүлж байгаа эрдэм шинжилгээний ажилтнуудыг шагнаж урамшуулах, тэтгэлэг олгох, судалгаа зохион байгуулах

7/ Шинжлэх ухаан технологийн парк байгуулах

Байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалт

Тубитак буюу Туркийн судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих сан нь шинжлэх ухааны салбарт судалгаа, шинжилгээний ажил явуулдаг хувь хүн, мэргэжлийн байгууллагад техникийн болон санхүүгийн туслалцаа үзүүлдэг байгууллага

юм. Түүнчлэн шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хөгжлийн бодлого, цаашдын чиг хандлагыг тодорхойлоход голлох үүрэгтэй оролцдог бүтэц бөгөөд судалгаа шинжилгээний ажилд оролцогч судлаач, хүний нөөцийг бүрдүүлэх, бэлтгэхэд хувь нэмрээ оруулан ажилладаг байна.

Тубитак – ийн үйл ажиллагааны голлох салбаруудыг дор дурдсан байдлаар багцлан харуулбал:

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарын бодлогыг тодорхойлоход засгийн газарт дэмжлэг үзүүлэх,

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих, урамшуулах

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээ хийх

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээ хийх судлаач, хүний нөөцийн санг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, чадавхижуулах,

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээнд олон улсын хамтын ажиллагаа өрнүүлэх, хамтын ажиллагаанд голлох байр суурьтай оролцох,

Ард түмэн, нийгмийн дунд шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээний ажлын үр ашгийг сурталчлах, мэдээлэл түгээх, ухуулга, сурталчигааны ажил хийх,

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт судалгаа, шинжилгээ хийхэд шаардагдах дэд бүтцийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах,

Шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн салбарт хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээний талаарх мэдээллийг олон нийтэд хүргэх, мэдээллийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хялбаршуулах гэх мэт юм.

2.2 Шинжлэх ухаан, Технологийн парк байгуулах арга зам, зарчим, тавигдах шаардлага

Тус байгууллага нь шинжлэх ухаан,

технологийн салбарт судалгаа, технологийн хөгжлийг дэмжих, үндэсний эдийн засгийн хөгжлийн бодлогын зорилтод хүрэхэд бодитой хувь нэмэр оруулах ажлыг дэмжих, нэгдсэн зохицуулалтаар хангах, урамшуулах үүрэгтэйгээс гадна захиргаа, санхүүгийн хувьд бие даасан статус бүхий байгууллага юм. Тубитак нь Шинжлэх ухаан, аж үйлдвэр, технологийн яамны харьяа агентлагийн статустай бөгөөд үйл ажиллагааг нь тусгайлан гаргасан хуулиар зохицуулдаг.

Тубитак байгууллага нь бүх шатны боловсрол, судалгааны ажлыг дэмжин ажиллах тусгайлан газар, нэгжүүдтэй. Үүнд:

- ЕХ-ны гишүүн орны стандартыг дэмжих газар
- Хувийн салбар дахь шинэ санаа, инновацийг дэмжих газар
- Олон улсын хамтын ажиллагааны газар
- Бага болон дунд сургуулийн сурагчдын сургалт, судалгааг дэмжих газар
- Баклавр, магистрийн боловсрол эзэмшихээр суралцагчдын сургалт, судалгааг дэмжих газар
- Доктор болон түүнээс дээш эрдэм шинжилгээний ажил гүйцэтгэх судлаачдыг дэмжих газар
- Шинжлэх ухааны үйл ажиллагаа, форум, бага хурал зэрэг арга хэмжээг дэмжих газар
- Зочин судлаачдыг дэмжих хөтөлбөрийн газар
- Гадаад судлаачдыг дэмжих тэтгэлэг, хөтөлбөрийн газар

Шинжлэх ухаан, технологийн парк, технологийн хөгжлийн бүс байгуулах тухай хууль

Турк улс 2001 онд 4691 тоот Технологи Хөгжүүлэх Бүсийн тухай хууль баталсан нь шинжлэх ухаан, технологийн парк байгуулах үйл ажиллагааны эрх зүйн орчны үндсийг бүрдүүлсэн хууль юм.

Энэ хуулиар зөвхөн Технологи

хөгжүүлэх бүс буюу технопаркийн тухай нэр томъёо, тодорхойлолтыг бий болгоод зогсоогүй, Шинжлэх ухаан технологийн паркийг түшиглэн буй болсон гарааны компаниуд буюу хувийн хэвшлийнхэнд татварын хувьд эдэлж болох хөнгөлөлтүүдийн талаар дэлгэрэнгүй заалтууд оруулсан байна. Татварын хөнгөлөлт эдлүүлэх боломжуудын талаар энэ хуульд оруулж өгсөн нь шинжилгээ, судалгааны баг, хүрээлэнгүүдийн үйл ажиллагааг дэмжих, ШУП-ын бүтцэд эдгээр байгууллагууд хамрагдан нэгдэх боломжийг нээж өгснөөрөө чухал ач холбогдолтой хууль болсон гэж судлаачид үздэг юм байна.

Дээр дурдсанчлан ШУП байгуулах санаа тус улсад анх 1980-аад онд гарч байсан хэдий ч одоо цагт үйл ажиллагаа явуулж буй паркуудтай харьцуулахад үйл ажиллагааны хүрээ, санхүүжилтийн эх үүсвэр нь хязгаарлагдмал, зөвхөн их дээд сургуулийг түшиж байгуулагдсан инновацийн төв хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулж байсан аж.

Харин 1991 оноос эхлэн Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих газар гэх мэт нийгэмд үйлчилдэг төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын санхүүжилт, мөн түүнчлэн НҮБХХ-ийн санхүүжилтээр Ойрхи Дорнодын Их сургуулийг түшиглэсэн Технологи хөгжүүлэх парк байгуулагдсан нь тус улсад жинхэнэ утгаараа байгуулагдсан технологийн парк байсан юм.

Үүний дараа 1992 онд Тубитак-ийн дэмжлэгтэй Технологи хөгжүүлэх төв байгуулагдсан бөгөөд мөн НҮБ-ын Аж үйлдвэрийн хөгжлийн байгууллагаас нэмэлт санхүүгийн дэмжлэг авч том хэмжээний технологийн парк байгуулагдаж байжээ.

Тубитак-ийн дэмжлэгтэй байгуулагдсан тус парк нь 1988 оны 5 сард Аж үйлдвэр, худалдааны яамнаас зөвшөөрөгдсөн анхны том хэмжээний технологийн парк болсон.

Дээрх туршлага, үйл ажиллагааны

зарчмыг баримтлан хэд хэдэн технологийн паркууд байгуулагдаж үйл ажиллагаа явуулж байсан ч тэдний үйл ажиллагааны чиглэл, зарчим, санхүүжилтийн асуудлыг нарийн заасан тусгайлсан хууль гараагүй явсаар 2000 он хүрсэн байна.

Энэ хууль батлагдан гарахаас өмнө АНУ дахь Силикон вали парктай ижил төстэй үйл ажиллагаа явуулдаг, өндөр технологи ашиглан, үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэхэд туслах нарийн мэргэжлийн Их сургууль – Аж үйлдвэрийн салбар хооронд хамтын ажиллагаа бий болж, энэхүү хамтын ажиллагааг төрийн зүгээс нэгдсэн удирдлага, хууль бодлогын баримт бичгээр хангах нь зүйтэй юм гэсэн үзэл санаа нийгэмд хүчтэй газар авсны эцэст 4691 тоот Технологи хөгжүүлэх бүсийн тухай хуулийг 2001 оны 6 сард батлан гаргажээ.

4691 тоот Технологи хөгжүүлэх бүсийн тухай хуулийн холбогдох заалтын дагуу:

Технологи хөгжүүлэх бүс гэдэг нь: Өндөр/дээд технологи ашиглан, тодорхой нэг их сургууль эсвэл өндөр технологи эзэмшсэн судалгааны институтэд түшиглэн, шинэ технологи, програм хангамж боловсруулан, үйлдвэрлэл, зах зээлд нэвтрүүлэх зорилготой, энэхүү үйл ажиллагааны дүнд тухайн орон нутгийн хөгжил, эдийн засгийн өсөлтөд тодорхой хувь нэмэр оруулах, түшиглэж байгуулсан их сургууль, институцийн байгаа байранд эсвэл, ойр орчимд нь үйл ажиллагаа явуулж буй эдийн засаг, нийгмийн хувьд дэд бүтцийн нэгдсэн тогтолцоо бүхий газар, технологийн паркийг хэлнэ.

2.3 ШУТП-ийн санхүүжилт, татварын хөнгөлөлт, дэмжлэгийн төрлүүд

4691 тоот Технологи хөгжүүлэх бүсийн тухай хуулийн хүрээнд;

- Текнопаркийн үйл ажиллагааг удирдан явуулж буй компани,
- Текнопаркид хамаарагддаг компаниуд (гарааны компаниуд),
- Текнопаркийн бүс нутагт ажиллаж буй их сургуулийн багш, ажилчдыг

татварын хөнгөлөлт эдлэх, зарим татвараас чөлөөлөгдөх зэрэг боломжуудаар хангасан байдаг. Тухайлбал:

- Текнопаркийн үйл ажиллагааг удирдан явуулж буй компани энэ хуулийн холбогдох заалтын дагуу үйл ажиллагаанаас олсон орлогоос 2023 оны 12 сарын 31-ний өдрийг хүртэл ямар нэг татвар төлөх шаардлагагүй.

- Энэ хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж технологийн парк оршин буй бүс нутаг дахь паркийн үйл ажиллагаанд; 10/12/2003 өдрийн 5018 тоот Төрийн санхүүжилтийн удирдлага, хяналтын хууль, 3/12/2010 өдрийн 6085 тоот Аудитийн тухай хууль, 8/9/1983 өдрийн 2886 тоот Тендерийн тухай хууль, 4/1/2002 өдрийн 4734 тоот төсвийн хөрөнгөөр худалдан авалт хийх тухай хуулийн заалтууд үйлчлэхгүй.

- Төрийн сан буюу сангийн яаманд бүртгэлтэй үл хөдлөх хөрөнгийн ашиглалтын тухайд текнопаркийг удирдаж буй компанийн мэдэлд тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгийг 5 жилийн хугацаатайгаар шилжүүлж, 6 дахь жилээс үл хөдлөх хөрөнгийн татварыг хөнгөлсөн буюу 0.002 хувиар төлөх боломжоор хангадаг байна.

- Үл хөдлөх хөрөнгийг татвар, түрээсгүй ашиглаж буй компанийн орлогоос төрийн сан эсвэл төрийн захиргааны төв байгууллага ямар нэг хувь хүртэхгүй.

Лаборатори, дадлагын байр, туршилт шаардагдсан төслүүдийг яамны зүгээс баталдаг бөгөөд эдгээр төслүүдэд шаардагдах газар олгох, барилга байгууламжийн зураг хийх, барилга барих зөвшөөрлийг 3194 тоот хуулийн холбогдох заалтын дагуу яам олгодог байна.

- Технологи хөгжүүлэх бүс нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг гэхдээ орлогын болон хуулийн этгээдийн албан татвар төлөх ёстой байгууллага, компаниуд зөвхөн текнопаркийн холбогдолтой судалгаа, шинжилгээ, программ хангамж боловсруулж олсон ашиг орлогод ногдуулах орлогын болон хуулийн этгээдийн татвараас 2023 оны 12 сарын 31-

ний өдрийг хүртэл чөлөөлөгдөх эрхтэй.

- Энэ хугацааны дотор зөвхөн технопаркийн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор мэдээллийн бааз, ажлын дадлага, салбарын, интернэтийн гар утас зэрэг холбоо харилцааны зардал, цэрэг, батлан хамгаалахтай холбоотой програм хангамж, үйлчилгээ нэвтрүүлсний орлого зэрэгт нэмүү өртгийн албан татвар ногдуулахгүй байна.

- Технопаркад ажиллаж буй судлаач, эрдэмтэд, судалгаа шинжилгээний байгууллагын ажилтнууд ажил үүрэгтэйгээ холбогдон гарах үйл ажиллагааны аливаа зардал хийгээд дээрх ажилтнуудын ажлын хөлс, цалин, түүнтэй адилтгах орлогод 2023 оны 12 сарын 31-ний өдөр хүртэл ямар нэг татвар ногдуулахгүй байна.

- 5746 тоот Судалгаа, шинжилгээний ажлыг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3-т зааснаар технопаркад ажиллаж буй судлаач, эрдэмтэд, бусад ажиллагсдын даатгалд шаардагдах зардлын 50 хувийг компани, байгууллагын нэрийн өмнөөс

төлөх гэх мэт хөнгөлөлтүүд байдаг.

Судлаач, эрдэмтэд, их сургуулийн багш нарт зориулсан дэмжлэг, давуу тал:

- Технопаркийн төсөлд судлаач, эрдэмтэн, их сургуулийн багшаар ажиллаж байсан этгээд тухайн төслийн эцсийн шатны үр дүн болж гарсан бараа, үйлчилгээ, судалгаа, программ зэргийг зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор тухайн бүс нутагт гарааны компани байгуулах, байгуулагдсан компанид хувь эзэмших, эсвэл байгуулагдсан компанийн удирдах багийн бүрэлдэхүүнд орж ажиллах эрхтэй болдог байна.

- Төрийн байгууллага, их сургуульд ажиллаж буй этгээд үндсэн ажил олгогч байгуулагаас зөвшөөрөл авсны үндсэн дээр бүтэн эсвэл цагаар технопаркад үүрэг хүлээн ажиллаж, цалин хөлс авах боломжтой. Цагаар буюу гэрээгээр ажиллаж буй судлаач, багш нарын ажлын хөлс, цалин нь үндсэн байгууллагын орлогод тооцогдох ёсгүй.

3. БОДИТ АМЖИЛТ БУЮУ СТАМБУЛЫН ТЕХНОПАРКИЙН ЖИШЭЭ

Технопарк Стамбул төсөл анх 2010 оноос эхлэн хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд Стамбулын Худалдаа, Аж үйлдвэрийн тэнхим, Батлан хамгаалах салбарын үйлдвэрлэл хариуцсан нарийн бичгийн дарга нарын газраас санхүүжж, дотоодын болон гадаадын хөрөнгө оруулагч нарыг татах замаар, Туркийн технологийн хөгжлийн чадавхийг нэмэгдүүлэх, бүс нутаг дахь инновац, шинэ санаа, бүтээлийн хамгийн том төв байгуулах зорилготой үйл ажиллагаа явуулж эхэлжээ. Тус паркийн судалгаа, шинжилгээний үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлд сансар судлал, агаарын тээвэр, батлан хамгаалах салбарын үйлдвэрлэл, эрчим хүч, анагаах

ухаан, дэвшилтэт технологи эрчим хүч, аж үйлдвэрийн салбарын програм хангамж, автомашин үйлдвэрлэл зэрэг салбарууд багтаж байна.

Бүрэн үйл ажиллагаатай технологийн парк байгуулах ажлыг 2010-2023 оны хооронд нийт 4 үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байгаа бөгөөд өдгөө төслийн эхний шат бүрэн хэрэгжиж нийт 6000 ажлын байр бий бүхий 140 гаруй компани, 20 орчим гарааны бизнес эрхлэгч байгууллагуудад боломж олгож, 61,000 метр квадрат талбайд технопаркийн барилга, байгууламж барьж дуусгасан бол 2015 оноос 2 дахь шат эхлэн технологийн паркийн үндсэн барилга, дэдбүтцийн ажлууд хийгдэж байна. Ийнхүү 2023 он гэхэд төслийн 4 – р шат бүрэн дуусч, нийт 30,000 ажлын байр бүхий 950,000 метр квадрат талбайг хамарсан Стамбулын технопарк

босох юм. Технопарк бий болсноор зөвхөн хувийн салбарын байгууллагууд бус их дээд сургуулиудын судалгаа, шинжилгээ хариуцсан газрууд энэхүү технологийн паркийн үйл ажиллагаанд хамрагдаж, дэд бүтцийг ашиглах боломжоор хангагдах юм.

Шинжлэх ухаан, технологийн паркийн амжилттай хэрэгжиж буй бас нэг жишээ бол Турк улсын нийслэл Анкара хотноо байрлах Ойрхи Дорнодын Техникийн Их сургуулийн харьяа ОДТУ Технопарк юм.

ODTU-TEKNOKENT

Турк улсын хамгийн анхны, хамгийн шилдэг технопарк болох зорилготой энэхүү паркийн үйл ажиллагаа 2000 оны эхэн үеэс эрчимжиж эхэлсэн бөгөөд өдгөө 5800 ажилтантай 330 компани тус паркард

ДУГНЭЛТ

Бүгд Найрамдах Турк улсын технологийн паркийн хөгжил, практик туршлага дэлхийн хөгжингүй улс орнууд дахь технологийн паркийн хөгжилтэй харьцуулахад харьцангуй шинэ боловч тус салбарт төрийн зүгээс тусгайлан анхаарал хандуулж, их хэмжээний хөрөнгө оруулалт босгож чадсанаар харьцангуй богино хугацаанд бүс нутагтаа тэргүүлэх хүчин чадалтай технопаркуудыг бий болгож чадсан юм. Их сургууль, судалгааны байгууллагыг түшиглэсэн хүний нөөц, дэд бүтэц сайтай байсан тус улсад ирэх арван жилд технологийн парк хурдацтай хөгжих хандлага, бололцоо байгаа нь ажиглагдаж байна.

Турк улсын тухайд ийм төрлийн үйлчилгээ, төрөлжсөн алба, нэгжүүдийг ихэнх тохиолдолд их дээд сургууль, эрдэм шинжилгээний байгууллагатай хамтран, тэдний дэд бүтэц, хүний нөөцөд тулгуурласан шинжлэх ухаан, технологийн парк байгуулах замаар хамтран ажилладаг байна. Төр, бизнесийнхэн хамтарч өндөр технологийн жижиг, дунд, үйлдвэрүүд, технологийн парк, компаниуд байгуулж

үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд ажилтнуудын 90 хувь нь бакалавр, магистр, докторын зэрэгтэй бөгөөд судалгаа шинжилгээний ажил эрхлэх зориулалт бүхий 137.000 метр квадрат талбай бүхий талбайд дээрх компаниуд үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

ОДТУ Технопаркард үйл ажиллагаа явуулж буй компаниудын 51% нь програм хангамж, мэдээллийн технологийн чиглэлээр, 19% нь электрон, 15% нь механик, загвар технологийн чиглэлээр, эрчим хүч, байгаль орчны чиглэлээр 6% нь үйл ажиллагаа явуулж байгаа бол бусад компаниуд нь хөдөө аж ахуй, хүнс, нисэх хүчин, сансар судлал, автомашины чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг байна.

болдог ба эдгээр парк, компаниудыг Шинжлэх ухаан технологийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь хамтран байгуулж, тодорхой хувь эзэмшиж, судалгаа шинжилгээний эцсийн дүнд зах зээлд нийлүүлж болохуйц бүтээгдэхүүн гаргаж чадсан тохиолдолд тухайн бүтээгдэхүүний эрхийг хамтран эзэмших, бүтээгдэхүүний ашгаас тодорхой хэмжээнд ашиг хүртэх зэргээр хамтран ажилладаг нь манай улсад авч хэрэгжүүлж болох хамгийн үр дүнтэй ажлын арга барилын нэг байж болох юм.

Бусад орны туршлагаас харахад шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн үйл ажиллагааг төрөөс дэмжих, урамшуулахын тулд татвар, санхүү, зээлийн болон хөрөнгө оруулалтын уян хатан бодлогыг хэрэгжүүлж байна. Шинэ технологи эзэмших, өрсөлдөх чадвартай бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэсэн бизнесийнхэнд зориулж төрөөс орлогын, гаалийн болон НӨАТ, зарим түрээсийг хөнгөлөх, ялгавартай ногдуулах зэрэг урамшууллын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг байна. Дэвшилтэт технологи, инновацитай холбоотой ноу

– хау, патент, лиценз, шинэ санаачлагын зардал, төлбөрийн асуудалд төрийн зүгээс хөнгөлөлт үзүүлэх, зарим тохиолдолд зардлыг бүрэн даах замаар ч дэмждэг байна. Эдгээр улсын тоонд БНХАУ, Австрали, Малайз зэрэг улс ордог ч эдгээр хөнгөлөлтийг ихэнх тохиолдолд анагаах ухаан болон байгалийн шинжлэх ухааны салбарт хийгдсэн шинэлэг санаа, патент зэрэг хамаарагддаг байна.

Монгол улсын хувьд өндөр технологийн аж үйлдвэрийн бодлогоо тодорхойлж, түүнчлэн технологийг хэрхэн аж үйлдвэрт дамжуулах, хувийн хэвшилд хэрхэн ойлгуулах вэ гэдэг талаар дүрэм журам боловсруулсан байна. Манай улс 2012 оны 5 дугаар сард Инновацийн тухай хууль баталсан нь монголын шинжлэх ухаан, технологи, мэдлэгт суурилсан эдийн засгийн хөгжилд ихээхэн хувь нэмэр оруулах, хүний нөөц бэлтгэх, их сургуулиудад гарааны компани байгуулах, оюуны өмч эзэмших, хамгаалах, боломж нэмэгдэх юм. Түүнчлэн Монгол улсад үйл ажиллагаа явуулж буй олон улсын хөгжлийн байгууллагуудын шугамаар шинжлэх ухаан, технологийн паркийн хөгжилд, тэр дундаа инновацийн мэдээлэл солилцох орчин бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх гарц, боломжийг судлах хэрэгтэй. Аж үйлдвэрийн бусад салбартай харьцуулахад

хөгжих боломж, бололцоо ихтэй хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, тэр дундаа мах, сүү, ноос ноолуур, арьс шир, хүнсний ногооны салбарт нэмүү өртгийн сүлжээ бий болгож, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх зорилготой ЕХ-ны төсөл зэрэг олон төслийг энд дурьдаж болно.

Дүгнэж үзвэл шинжлэх ухаан, технологийн паркийг амжилттай байгуулж, үр ашигтай ажиллаж байгаа улс орнуудад тулгарч байсан нийтлэг бэрхшээлийн нэг бол судалгаа, шинжилгээний байгууллага, их сургууль, аж үйлдвэрийн салбар хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагааг зохицуулах, аль аль талын ур чадвар, дадлага туршлагад нийцсэн шинэ төсөл, хөтөлбөрүүдийн загвар төслийг гаргах, нэгдсэн удирдлагаар хангах институц дутагдаж байсан явдал юм.

Манай улсын хувьд гадаад орнуудад нийлүүлэхүйц аж үйлдвэрийн техник, технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх дэд бүтэцтэй болох, олон улсын түвшинд өрсөлдөхүйц түвшинд хөгжихийн тулд төр-их сургууль, судалгааны байгууллага- аж үйлдвэрийн салбар гэсэн гурвалсан хамтын ажиллагааны тогтолцоог бий болгож, хөгжүүлж чадвал энэ салбарын хөгжлийн тогтвортой байдалд чухал ач холбогдолтой юм.

НОМ ЗҮЙ

- [1] *Türkiye bilimsel ve teknolojik araştırma kurumu kurulması hakkında kanunu – 1963.7.17, Kanun numarası 278 / Тубитак байгууллагыг байгуулсан эрх зүйн баримт бичиг - үндсэн заалтууд/*
- [2] *Bilim, sanayi ve teknoloji bakanligi mefettişleri - muzaffer bariş morgul*
- [3] *Ersin Akpinar – БНТУ-ын ШИТ-ын яамны Хяналт, Удирдлагын газраас гаргасан мэдээллийн хуудас*
- [4] *Tubitak – Kamu Kurumlari araştırma gelistirme projelerini destekleme programlarina iliskin yonetmenlik –төрийн судалгааны байгууллагуудын санаачилсан шинжлэх ухааны паркийн төслийг хэрэгжүүлэхэд Тубитак-ын шугамаар дэмжлэг үзүүлэхэд баримтлах журам*
- [5] *Инновацийн тухай Монгол улсын хууль <http://www.legalinfo.mn/law/details/8668?lawid=8668>*
- [6] *“Дархан Сэлэнгийн бүсэд шинжлэх ухааны парк байгуулах боломж” техник эддийн засгийн урьдчилсан судалгааны эцсийн тайлан. Эдийн засгийн хөгжлийн яам, УБ, 2012 он.*
- [7] *“Ховд аймагт шинжлэх ухааны парк байгуулах боломж”-ийн техник эдийн засгийн урьдчилсан судалгааны эцсийн тайлан. УБ, 2012 он.*
- [8] *Хувийн хэвшлийн оролцоотойгоор мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн болон хүнсний ногооны үйлдвэрлэлийн нэмүү өртгийн сүлжээ бий болгох төслийн танилцуулга / Европын Холбооны санхүүжилттэй– SECiM Нэмүү өртгийн сүлжээ төсөл/*

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF TURKISH SCIENCE AND TECHNO PARKS

Tserennadmid.Ch

Institute of International Relations, MAS

**corresponding author, e-mail: tserennadmid2002@gmail.com*

Abstract: In a globalized world, in order to increase competitiveness among companies and enterprises, it is crucial to have centralized place or bases where all knowledge, innovative minds and materialistic opportunities are in one place. In this way, economic rate of return and benefits of new products and services will be increased which will gradually contribute to the sustainable economic development of any nation.

In order to achieve these goals, a science and techno parks in many countries support and manages the flow of knowledge and technology among universities, R&D institutions, companies and markets. It facilitates the creation and test of new and innovative products and services through incubation and possibilities of new products and innovative minds to be introduced in new markets are increasing. In this article, it has been aimed to introduce the most recent and best example of developing science and techno park in the Republic of Turkey, by focusing on its establishment, main principles, legal and policy framework.

Key words: *techno parks, incubator, start-up companies, research and development, new knowledge, patent, small and medium enterprises, tax incentives, policy and legal framework;*